

# TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI

Gönderilme Tarihi (Received Date) 19.12.2017

Kabul Tarihi (Accepted Date) 22.12.2017

Yücel UYANIK<sup>1</sup>  
Abdulkadir YÜKSEL<sup>2</sup>

## Özet

Beşeri sermaye ekonomik büyümenin ve gelişmişliğin göstergelerinden birisidir. Bir ülkenin beşeri sermaye stokunun artması o ülkenin gelişmişlik derecesini de artırmaktadır. Beşeri sermaye unsurlarından olan sağlıklı olma veya toplumun sağlıklı olması üretim ve ekonomik büyümeye doğrudan ve direkt etkileri bulunmaktadır. Sağlıklı bireyler veya toplumlar eğitimlerini daha iyi alırlar ve üretime katıldıkları noktada daha verimli çalışırlar. Bu durum ekonomik büyümeye olumlu katkılar sağlamaktadır. İktisat yazınında sağlığın ekonomik büyümeye olan olumlu etkilerini inceleyen birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi'nde bulunan sağlık harcamaları ve ekonomik büyümeyi konu alan lisansüstü tezleri inceleyen bir Meta-Sentez çalışmasıdır. Araştırmada kullanılan lisansüstü tezler amaçları, kullanılan araştırma yöntemleri, kullandıkları analiz verileri ve sonuçları bakımından ayrıntılı olarak incelenmiştir. İncelemeler sonucunda lisansüstü tezleri ekonomik göstergeler olarak GSYİH veya KBGSYİH verileri ile sağlık göstergeleri olarak ise doğumda yaşam beklentisi, bebek-çocuk ölüm hızı ve kaba ölüm oranı verilerini kullanarak sağlık harcamalarının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna varmışlardır. Yapılan Meta-Sentez çalışması alan yazına lisansüstü tezler bakımından tümevarım penceresi sunmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Sağlık Harcamaları, Ekonomik Büyüme, Meta-Sentez, Sosyal Politika

## THE EFFECT OF HEALTH EXPENDITURES ON ECONOMIC GROWTH IN TURKEY A META SYNTHESIS WORK

### Abstract

Human capital is an indicator of economic growth and development. Increasing human capital stock of an country increases the degree of development of that country. Being healthy from the elements of human capital affects production and economic growth directly. Healthy individuals and communities get better their education and work efficiently at the point where they participate in production. This situation provide positive contribution to economic growth. There are a lot of research which are investigate positive effects of health on economic growth in economics. This study is a meta-synthesis research that examines post graduate thesis on health expenditure and economic growth in National Center for thesis of the Higher Education Institution. In used post graduate theses goals, research methods, analysis data results were examined in detail. As a result of examinations, postgraduate theses as economic indicators GDP or GDPPP's datas indicates that health expenses has positive effect on economic growth. This Meta-Synthesis study shows reasoning perspective in terms of post graduate thesis.

**Keywords:** Health Expenses, Economis Growth, Meta Synthesis, Social Policy

## 1. GİRİŞ

Sağlıklı olmak bireyin en önemli mutluluk kaynaklarından birisidir. Sağlık durumu iyi olmayan birey gerek sosyal hayatında gerekse iş hayatında mutsuz ve verimsizdir. Sağlık harcamalarının artması kişilerin yaşam süresi ve yaşam kalitelerini artırarak mutluluk yüzeylemlerini de olumlu etkilemektedir. Üretim faktörlerinden olan emek kavramı insanlar tarafından gerçekleştirilen bir eylem olduğundan dolayı bireyin sağlıklı olması doğal olarak üretim sürecine olumlu yansıtacaktır. Bu durum dolayısıyla işletmenin verimliliği artacaktır, işletmenin verimliliği ve üretim hacminin artması da ülke ekonomisinin büyümesine olumlu katkılar sağlayacaktır. Bu sebeple gelişmiş ülkeler işgücüne yatırım yapma amacı ile sağlık hizmetlerine yönelik iyileştirme politikaları uygulamayı öncelikleri arasına almışlardır ve sağlık harcamalarına ayırdıkları payı artırmışlardır.

Sağlık üzerine yapılan harcamaların bir gider harcaması olarak değil bir yatırım harcaması olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Sağlık harcamalarının kısa dönemde bir gider harcaması olarak görünmesine karşın uzun dönemde bir yatırım harcaması olduğunu gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Bireylerin sağlıklı olması için yapılan kamu ve özel yatırımlar aynı zamanda beşeri sermaye stokunun artmasına ve kaliteli nitelik taşınmasına sebep olmaktadır. Beşeri sermaye unsurlarından olan eğitimin istenilen verimlilikte sağlanabilmesi için bireylerin sağlıklı olması

<sup>1</sup> Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, [yuyanik@gazi.edu.tr](mailto:yuyanik@gazi.edu.tr)

<sup>2</sup> Öğr. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, Şarkışla Aşık Veysel Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü, [abdulkadiryuksele@cumhuriyet.edu.tr](mailto:abdulkadiryuksele@cumhuriyet.edu.tr)

gereklidir. Smith'e (2006) göre; sağlıklı bireylere verilen eğitim hizmetlerinin çıktısı daha belirgin olacaktır ve yaşam sürelerinin artması ile bu kişilerden daha fazla yararlanılacaktır.

Sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar incelendiğinde ekonomik göstergeler olarak GSYİH ve KBGSYİH verileri dikkate alınmıştır, sağlık göstergelerinde ise doğumda yaşam beklentisi, bebek-çocuk ölüm hızı ve kaba ölüm oranı verilerini kullanarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Sağlık ve ekonomik büyüme üzerine alan yazında birçok çalışmaya rastlanmıştır. Birçok çalışma bulunmasına rağmen bu çalışmaları bir araya getirerek tümevarımsal bir bakış açısı sunan meta-sentez çalışmasına rastlanılmamıştır. Bu meta-sentez çalışmasıyla sağlık ve ekonomik büyüme ilişkisini temel alan lisansüstü tez çalışmaları; amaçları, kullandıkları araştırma yöntemleri, dikkate aldıkları veriler ve ulaştıkları sonuçlar bakımından değerlendirilmiştir.

### **1.1. Problem Durumu**

Sağlıklı olmak kişisel olarak içsel bir güdüdür ve sağlıklı bireyler gerek çalışma hayatı gerekse boş zamanlarında daha verimli davranışlar sergilemektedirler. Kişisel sağlığın önemi kadar toplumun da sağlıklı olması huzurlu ve üretken bir ülke niteliğine kavuşma açısından önemlidir. Sağlık harcamaları aynı zamanda beşeri sermaye yatırımı niteliği de taşımaktadır. Bu sebeple sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi'nde bulunan sağlık harcamaları ve ekonomik büyümeyi konu alan çalışmalar bir araya getirilerek ilişkisi durumu vurgulanacaktır.

### **1.2. Araştırmanın Amacı**

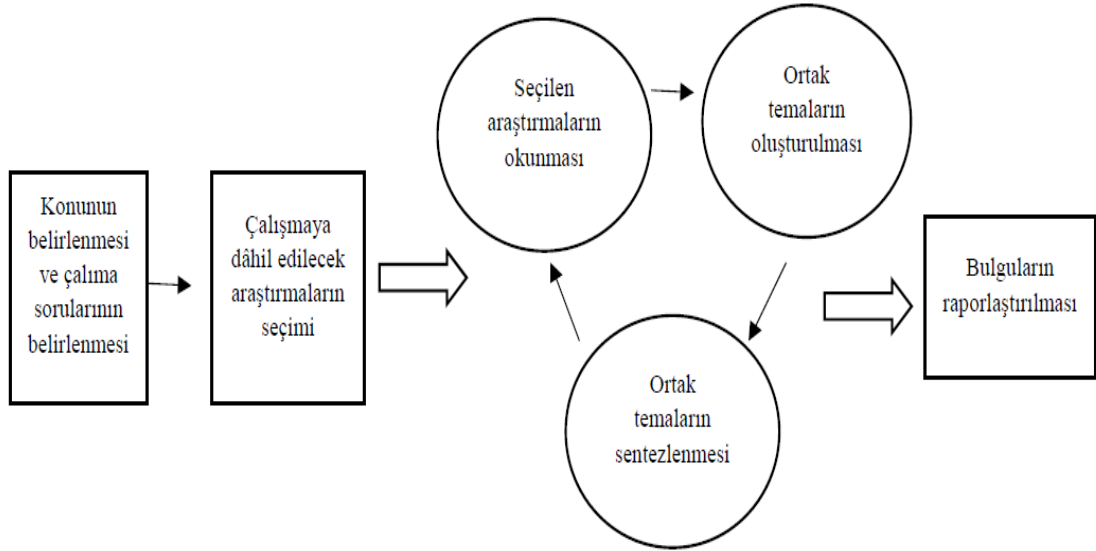
Bu araştırmanın amacı Türkiye'de sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye etkisini inceleyen lisansüstü tez çalışmalarının mevcut durumunun meta-sentez yoluyla ortaya konmasıdır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Türkiye'de sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye etkisini inceleyen lisansüstü tez çalışmalarında,

1. Hangi amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir?
2. Hangi araştırma yöntemleri kullanılmıştır?
3. Hangi veriler kullanılmıştır?
4. Hangi sonuçlara ulaşılmıştır?

## **2. YÖNTEM**

Bu araştırma, Türkiye'de sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye etkisini inceleyen lisansüstü tez çalışmalarının mevcut durumunun meta-sentez yoluyla ortaya konmasını amaçlayan bir meta-sentez araştırmasıdır. Meta-sentez yöntemi ile belirli bir konu veya tema üzerine yapılmış çalışmalar bir araya getirilerek benzerlik ve farklılıkları açısından karşılaştırmalı şekilde analiz edilir (Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34). Meta-sentez'in amacı, ilgili araştırmalardan elde edilen bulgularla yeni ve bütüncül bir yorum oluşturmaktır (Fingeld, 2003, s. 894). Meta-sentez aynı yöndeki birden çok araştırmanın bulgularını inceleyen ve yorumlayan bir çalışmadır (Fingeld, 2003, s. 894). Nitel araştırma yöntemlerinden olan meta-sentez çalışmaları nicel ve nitel araştırma bulgularının bütüncül sentezinde kullanılır (Aküzüm ve Özmen, 2013, s. 101). Meta-sentez çalışmalarında araştırmacı genellikle senteze dâhil ettiği her bir çalışmanın bulgularını betimleyen ve açıklayan betimleyici anlatılara yer verir (Polat ve Ay, 2016, s.54).



**Şekil 1.** *Meta-Sentez Araştırmasının İşlem Süreçleri (Polat ve Ay, 2016, s.56).*

Yukarıda Şekil 1’de görüldüğü üzere meta-sentez çalışmalarında öncelikle çalışılacak konu belirlenerek araştırma soruları yazılır. Ardından meta-sentez çalışmasına dâhil edilecek araştırmaların seçimi yapılır. Yapılan seçim sonrasında dâhil edilen araştırmalar okunarak ortak temalar oluşturulur ve ortak temaların sentezlenmesi yapılır. Sentezlemenin ardından bulguların raporlaştırılması ile çalışma tamamlanır.

Bu araştırmada meta-sentez çalışmaları doğası gereği araştırma sorusunun belirlenmesinin ardından ilgili anahtar kelimeler kullanılarak “Ulusal Tez Merkezi” üzerinden lisansüstü çalışmaların taraması yapılmıştır (Polat ve Ay, 2016, s.55). Elde edilen kaynakların gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesinin ardından, araştırmaya dâhil edilme ve hariç tutulma ölçütleri belirlenerek ilgili çalışmalar seçilmiştir. Bir sonraki basamakta seçilen çalışmalar değerlendirilmiş benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur. Ardından temalar çerçevesinde sentezlenerek çıkarımlar yapılmış ve raporlaştırma işlemi gerçekleştirilmiştir.

## 2.1. Örneklem

Bu araştırmada amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme; örneklem için önceden belirlenen ölçütleri yerine getiren birimlerden oluşur ve bu birimler kişi, olay, nesne veya durumlardan meydana gelebilir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2004. s.91). Araştırmaya dâhil edilme ve hariç tutulma ölçütleri şu şekildedir: Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan lisansüstü tez olması, ilgili tezlerin yayım izninin bulunması, “Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi” başlığı ile taranması şeklindedir.

İlgili taramanın sonucunda Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan konu ile ilgili 16 lisansüstü teze ulaşılmıştır ve bunlardan dâhil edilme ölçütünü sağlayan 9 lisansüstü tez araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

Çalışma No	Yazar	Yayın Yılı	Tez Türü
T-1	Akın, C.S.	2007	Yüksek Lisans
T-2	Akyol-Aytürk, K.	2010	Yüksek Lisans
T-3	Gürbüz, M.M.	2010	Yüksek Lisans
T-4	Filiz, Y.	2010	Yüksek Lisans
T-5	Saçu-Barlin, F.	2010	Yüksek Lisans
T-6	Özer, B.	2010	Doktora

T-7	Kısa, P.	2012	Yüksek Lisans
T-8	Alacahan, E.	2015	Yüksek Lisans
T-9	Kılıç, B.	2017	Yüksek Lisans

**Tablo 1. Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmalar**

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tez çalışmaları Tablo 1’de gösterilmiştir. İlgili çalışmalar yayım yılına göre T-1, T-2, T-3, T-4, T-5, T-6, T-7, T-8 ve T-9 şeklinde numaralandırılmıştır. Tablo 1 incelendiğinde 2007 yılında bir; 2010 yılında beş; 2012, 2015 ve 2017 yıllarında ise birer lisansüstü tez çalışmasının yapıldığı görülmektedir. Ayrıca tez çalışmalarının sekizi yüksek lisans tezi, biri doktora tezi şeklindedir.

## 2.2. Veri Toplama Aracı

Türkiye’de sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye etkisini inceleyen lisansüstü tez çalışmalarının mevcut durumunun meta-sentez yoluyla ortaya konmasını amaçlayan bu çalışmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından "Araştırma Künyesi Formu" geliştirilmiştir (EK-1). Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi’nden alınan 9 lisansüstü tez detaylı bir şekilde incelenerek bu form aracılığı ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

## 2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler her bir tema için tablo veya grafikler halinde sunulmuştur. Her bir tema ve kendisine ait alt temalar ile birlikte analiz edilerek ayrıntılı şekilde betimlenmiştir. İlgili çalışmaların benzer ve farklı yönleri ortaya konularak alan yazına katkısı tartışılmıştır (Çalık ve Sözbilir, 2014. s.35.).

## 2.4. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

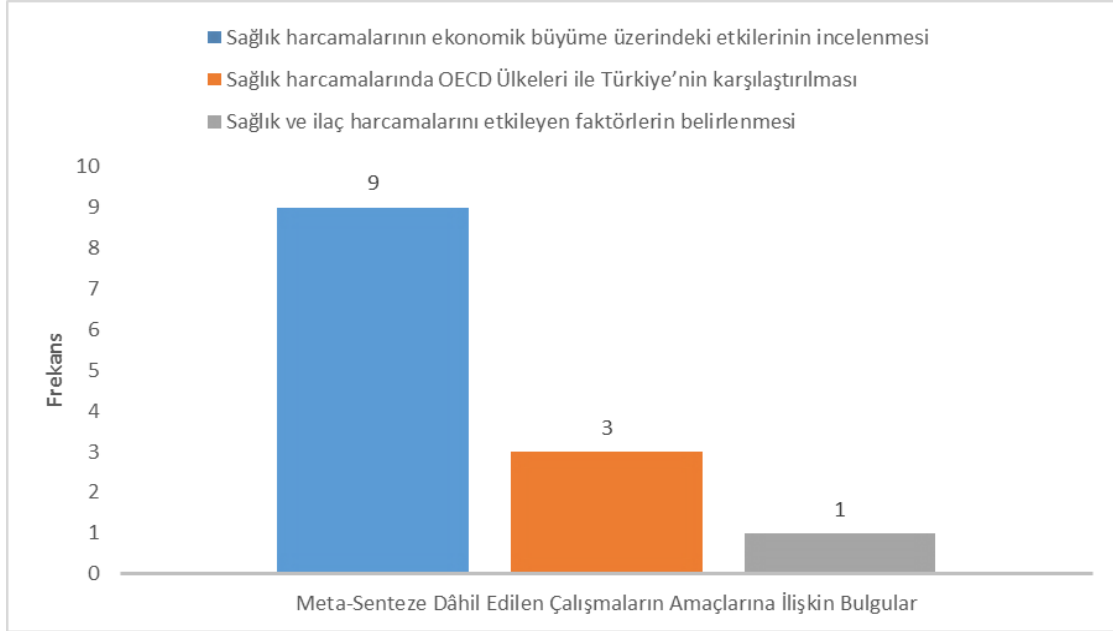
Türkiye’de sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye etkisini inceleyen lisansüstü tez çalışmalarının mevcut durumunun ortaya konmasını amaçlayan bu meta-sentez araştırmasında geçerlilik ve güvenilirlik sağlanması için alınan tedbirler şu şekildedir: araştırmanın amacı ve soruları açık şekilde ifade edilmiştir, dâhil edilme ve hariç tutulma ölçütleri ayrıntılı şekilde betimlenmiştir (Polat ve Ay, 2016, s.58).

## 3. BULGULAR

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan 9 lisansüstü tez çalışması araştırmanın amacı doğrultusunda ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Yapılan meta-sentez araştırmasının amaçları olan; lisansüstü tez çalışmalarının amaçları, analizlerinde kullanılan veriler, kullandıkları bilimsel araştırma yöntemleri ve ulaştıkları sonuçlar bulguları oluşturmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda bulgular "Araştırma Künyesi Formu"na işlenerek veriler hazır hale getirilmiştir.

Meta-Sentez kapsamındaki tez çalışmalarının öncelikle amaçları belirlenmiştir ve amaçlar gruplandırılarak Tablo 2’de gösterilmiştir.

Amaçlar	Çalışmalar	f
Sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin incelenmesi	T-1, T2, T-3, T-4, T-5, T-6, T-7, T-8, T-9	9
Sağlık harcamalarında OECD Ülkeleri ile Türkiye’nin karşılaştırılması	T-1, T-5, T-8,	3

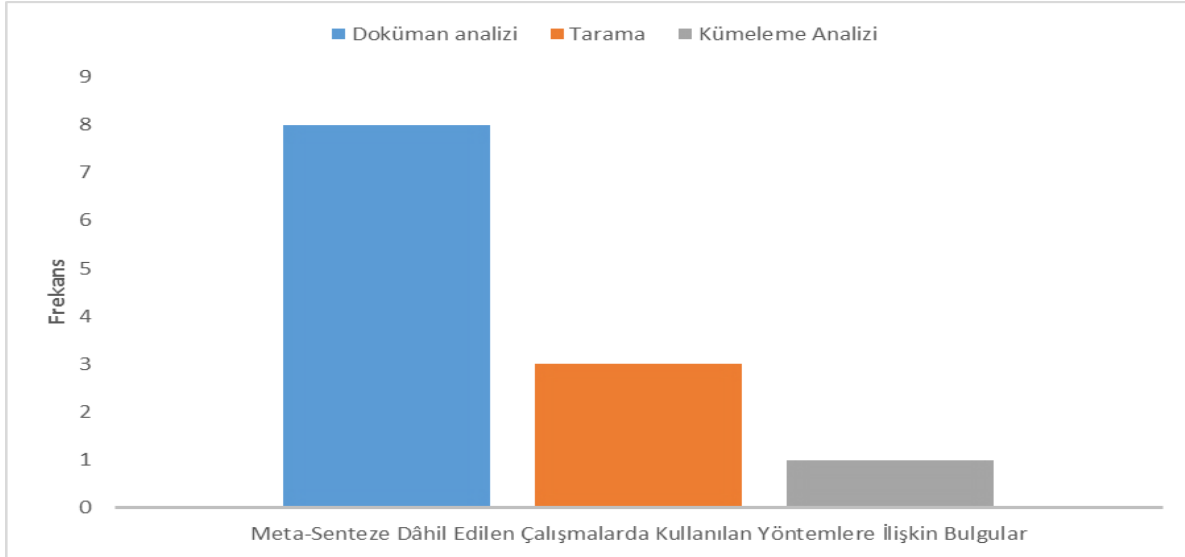
**Tablo 2.** Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmaların Amaçlarına İlişkin Bulgular**Şekil 2.** Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmaların Amaçlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü çalışmalarının amaçları Tablo.2'de gösterilmiştir. Tablo 2'ye göre; araştırma kapsamındaki tüm lisansüstü tezleri sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Sağlık harcamalarında OECD ülkeleri ile Türkiye karşılaştırmasını da amaçlayan lisansüstü tezleri; T-1, T-5, T-8'dir. T-1 ve T-7 lisansüstü tezleri ayrıca sağlık ve ilaç harcamalarını etkileyen faktörleri de incelemeyi amaçlamıştır.

Meta-Senteze dâhil edilen çalışmalarda kullanılan yöntemlere ilişkin bulgular Tablo 3'de gösterilmiştir.

Yöntem	Çalışmalar	f
Nitel		
Doküman analizi	T-1, T2, T-3, T-4, T-5, T-6, T-8, T-9	8
Nicel		
Tarama	T-3, T-7, T-9	3
Kümeleme Analizi	T-5	1

**Tablo 3.** Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmalarda Kullanılan Yöntemlere İlişkin Bulgular



**Şekil 3** Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmalarda Kullanılan Yöntemlere İlişkin Bulgular

Meta-Senteze dâhil edilen çalışmalarda kullanılan yöntemlere ilişkin bulgular Tablo 3'te gösterilmektedir. Tablo 3'e göre; T-1, T2, T-3, T-4, T-5, T-6, T-8, T-9 lisansüstü tezleri nitel araştırma yöntemi olan doküman analizini modelini kullanmışlardır. T-3, T-7 ve T-9 lisansüstü tezleri nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelini kullanmışlardır. T-5 lisansüstü tezi ise nicel araştırma yöntemlerinden olan kümeleme analizi modelini kullanarak çalışmasını hazırlamıştır.

Meta-Senteze dâhil edilen çalışmaların verilerine ilişkin bulgular Tablo 4'de sunulmuştur.

Çalışma No	Analizlerde Kullanılan Veriler
T-1	Ekonomik Göstergeler: GSYİH ve KBGSYİH 1990-2004 Sağlık Göstergeleri: Doğumda Yaşam Beklentisi, Bebek-Çocuk Ölüm Hızı, Kaba Ölüm Oranı 1990-2004 Sosyal Güvenlik Kurumları İlaç Harcamaları 1994-2005
T-2	Ekonomik Göstergeler: GSYİH ve KBGSYİH 1990-2004 Sağlık Göstergeleri: Doğumda Yaşam Beklentisi, Bebek-Çocuk Ölüm Hızı, Kaba Ölüm Oranı 1990-2004
T-3	Ekonomik Göstergeler: Reel GSMH 1980-2007 Sağlık Göstergeleri: Doğuşta Yaşam Beklentisi 1980-2007 (Ekonometrik analiz)
T-4	Ekonomik Göstergeler: GSYİH ve KBGSYİH 1980-2007 Sağlık Göstergeleri: Doğumda Yaşam Beklentisi, Bebek-Çocuk Ölüm Hızı, Kaba Ölüm Oranı 1980-2007
T-5	Ekonomik Göstergeler: GSMH, KBMG Sağlık Göstergeleri: Doğumda Beklenen Yaşam Süresi, Kişi Başı Sağlık Harcaması

T-6	Doğumda Yaşam Beklentisi, Çocuk Ölüm Oranı, Kaba Doğurganlık Oranı, Ulusal Gelirin Satın Alma Gücü Paritesiyle Belirlenmiş Serisi, Toplam Kamu Sağlık Harcamaları, Toplam Kamu Sağlık Harcamalarının Ulusal Gelire Oranı, Kamu Eğitim Harcamalarının Ulusal Gelire Oranı Savunma Harcamalarının Ulusal Gelire Oranı Değişkenlerinin Zaman Serileri 1984-2005 (Ekonometrik Analiz)
T-7	Ekonomik Göstergeler: Reel GSYİH Sağlık Göstergeleri: Sağlık Kurumlarının Yatak Sayıları, Sağlık Kurumlarının Sayısı, Sağlık Personeli Başına Düşen Kişi Sayısı, Doğuşta Yaşam Beklentisi Türkiye’de Kişi Başına İlaç Harcaması 2004-2009 Toplam İlaç Harcamalarının Sağlık Harcamaları İçindeki Yüzdesi 2004-2009
T-8	Cari GSMH Değişim Oranı 1999-2013 GSMH Değişim Oranı 1999-2013 Cari Sağlık Harcaması Değişim Oranı 1999-2013 Reel Sağlık Harcaması Değişim Oranı 1999-2013
T-9	Ekonomik Göstergeler: KBGSYİH 1980-2015 Sağlık Göstergeleri: Kişi Başına Düşen Sağlık Harcaması, Kişi Başına Düşen Kamu Sağlık Harcaması, Kişi Başına Düşen Özel Sağlık Harcaması 1980-2015

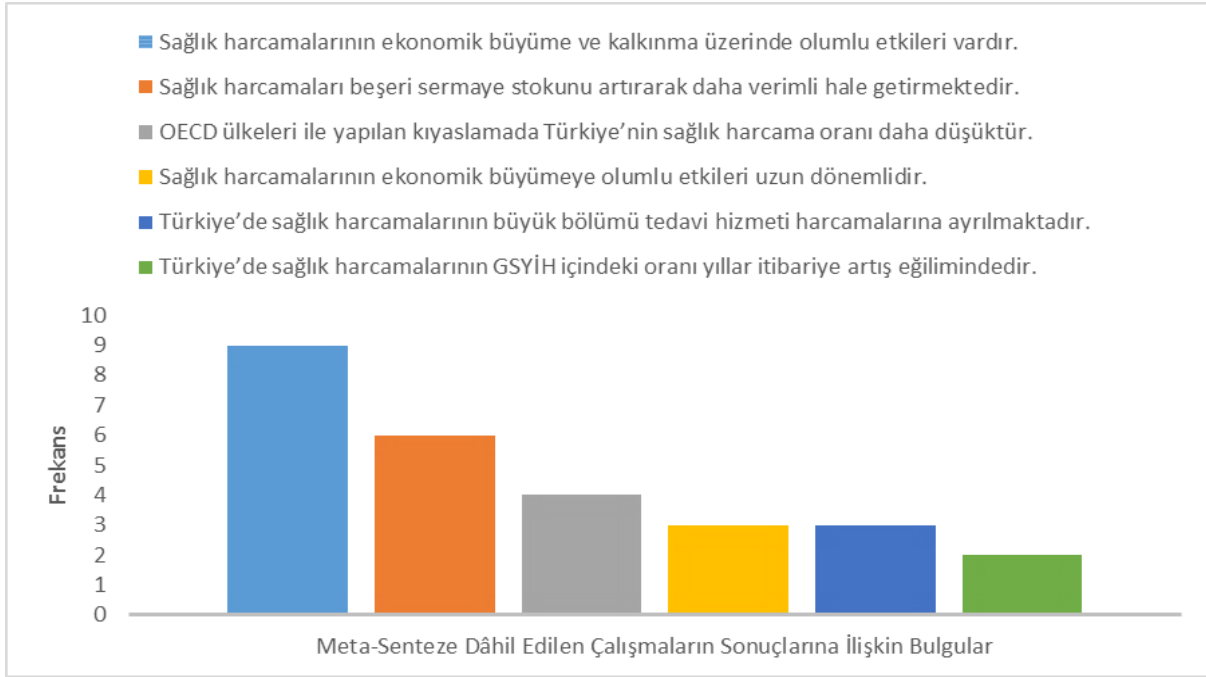
**Tablo 4** *Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmaların Verilerine İlişkin Bulgular*

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlerin sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi saptamak üzere kullandıkları veriler yukarıda Tablo.4’de görüldüğü gibidir. Lisansüstü tezlerinde, ekonomik göstergeler olarak genellikle GSYİH ve KBGSYİH verileri dikkate alınmıştır. Sağlık göstergeleri olarak ise doğumda yaşam beklentisi, bebek-çocuk ölüm hızı ve kaba ölüm oranı verileri yıllar itibarıyla ekonomik verilerle karşılaştırılarak bir nedensellik elde edilmeye çalışılmıştır.

Meta-Senteze dâhil edilen çalışmaların sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 5’de sunulmuştur.

Sonuçlar	Çalışmalar	f
Sağlık harcamalarının ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu etkileri vardır.	T-1, T-2, T-3, T-4, T-5, T-6, T-7, T-8, T-9	9
Sağlık harcamaları beşeri sermaye stokunu artırarak daha verimli hale getirmektedir.	T-1, T-3, T-4, T-7, T-8, T-9	6
OECD ülkeleri ile yapılan kıyaslamada Türkiye’nin sağlık harcama oranı daha düşüktür.	T-1, T-5, T-6, T-8,	4
Sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye olumlu etkileri uzun dönemlidir.	T-3, T-4, T-9	3
Türkiye’de sağlık harcamalarının büyük bölümü tedavi hizmeti harcamalarına ayrılmaktadır	T-1, T-5, T-8	3

**Tablo 5** Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmaların Sonuçlarına İlişkin Bulgular



**Şekil 3** Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmaların Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Meta-Senteze dâhil edilen lisansüstü tezlerin sonuç bölümleri ayrıntılı olarak incelenmiş ve elde edilen analizler yukarıda Tablo 5’te gösterilmiştir. İncelenen lisansüstü tezlerin hepsinin ulaştığı ortak ve ana sonuç; sağlık harcamalarının ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu katkıların olduğunu daırdır.

Sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye olumlu etkilerinin uzun dönemde görüleceğini T-3, T-4 ve T-9 tezlerinde belirtilirken diğer tezler aksini savunmamaktadırlar.

Sağlık harcamalarının aynı zamanda bir beşeri sermaye yatırımı olduğu ve beşeri sermaye stokunu artırarak daha verimli hale getireceği T-1, T-3, T-4, T-7, T-8 ve T-9 lisansüstü tezlerinde sonuç olarak belirtilmiştir.

Türkiye’de yapılan sağlık harcamalarının OECD ülkelerinde yapılan sağlık harcamalarına göre daha düşük olduğu T-1, T-5, T-6 ve T-8 lisansüstü tezlerinde ifade edilmiştir.

Türkiye’de sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı yıllar itibariyle incelendiğinde bir artış eğiliminde olduğu T-1 ve T-4 lisansüstü tezlerinin ulaştıkları sonuçlardandır.

Türkiye’de sağlık harcamaları içerik olarak incelendiğinde harcamaların büyük bölümü tedavi edici sağlık hizmetlerinde yoğunlaştığı ve en büyük payı ilaç harcamalarının oluşturduğu sonucuna T-1, T-5 ve T-8 lisansüstü tezleri ulaşmıştır.

#### 4. SONUÇ

Bu bölümde sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen lisansüstü tezlerin meta-sentezini yapan bu araştırmadan elde edilen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlar sunulmuştur. Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerin tamamı sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışmalarda sağlık ve ilaç harcamalarını etkileyen faktörlerin belirlenmesinin ve sağlık harcamalarında OECD ülkeleri ile Türkiye’nin karşılaştırılmasının konu edildiği görülmektedir.



Lisansüstü tezlerin yöntemlerine ilişkin elde edilen bulgulara göre, çalışmaların çoğunda nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinin kullanıldığı görülmüştür. Çalışmalarda nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ve kümeleme analizinin de kullanıldığı görülmüştür. Çalışma konu alanının önemi göz önünde bulundurulduğunda daha farklı yöntemlerin de kullanılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tez çalışmaları incelendiğinde sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini saptamak için ekonomik veri olarak GSYİH ve KBGSYİH verilerinin kullanıldığı, sağlık göstergeleri olarak ise doğumda yaşam beklentisi, bebek-çocuk ölüm hızı ve kaba ölüm oranı kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca lisansüstü tez çalışmaları kullanılan verileri yıllara göre çeşitlendirmişlerdir. OECD Ülkeleri ile Türkiye'nin karşılaştırılmasını da inceleyen tez çalışmaları Türkiye'de ve OECD Ülkelerinde sağlık harcama verilerini kullanarak karşılaştırma yapmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tez çalışmaları elde ettikleri sonuçlar açısından incelendiğinde sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Çalışkan, Karabacak ve Meçik'e göre (2013); sağlık durumundaki gelişmeler, kişisel ekonomik getirileri ile birlikte ülkelerin de ekonomik performansının yükselmesine de kaynaklık eder. Birçok iktisatçı, ülkelerin sağlık düzeylerinin yüksek olması ülke kalkınmasını pozitif yönde etkilediği hususunda ortak görüştedirler (Karagül, 2002, s.72). Lisansüstü tez çalışmalarında sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki olumlu ilişkinin kısa dönemde anlamlılık ifade etmediği ancak uzun dönemde pozitif yönde ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kar ve Ağır'ın da (2006) yapmış oldukları çalışmada eğitim ve sağlık harcamaları ile büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu görülmüştür. Meta-senteze dâhil edilen lisansüstü tez çalışmalarında sağlık harcamalarının aslında beşeri sermaye yatırımı olduğu vurgulanarak, işgücünün kalitesini ve verimliliğini artırıp iktisadi yönde ekonomiye olumlu katkıları olacağı ifade edilmiştir. Lisansüstü çalışmaların sonucuna paralel olarak Akar (2014) yaptığı çalışmada şu ifadeleri kullanmıştır: "Beşeri sermayenin gelişimini ve verimliliğini sağlamak adına sağlık harcamalarının artırılması gerekmektedir ve sağlık harcamalarının daha fazla gerçekleştirilmesi aynı zamanda ülkelerde ekonomik büyümenin ve kalkınmanın sağlanmasına yol açmaktadır." Lisansüstü çalışmalarında ayrıca Türkiye ile OECD Ülkeleri sağlık harcamaları bakımından karşılaştırıldığında Türkiye'de sağlık harcamalarının kişi başı ve genel olarak daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akar'da (2014) yaptığı çalışmada Türkiye'nin sağlık harcaması bakımından OECD ülkelerine göre daha düşük seviyede olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin kişi başına sağlık harcaması miktarı tüm OECD ülkeleri içinde en son sırada yer almaktadır (Ersöz, 2008, s. 97).

#### Ek-1 Araştırma Künyesi Formu

Çalışma No	Yazarın Soyadı-Adı	Yayın Yılı	Tez Türü	Amaçları	Yöntem	Kul. Veri	Sonuçlar
T-1							
T-2							
T-3							
T-4							
T-5							
T-6							
T-7							
T-8							
T-9							

## KAYNAKÇA

Meta-Sentez için kullanılan kaynaklar “ \* ” işaret ile gösterilmiştir.

- Akar, S. (2014). Türkiye’de sağlık harcamaları, sağlık harcamalarının nisbi fiyatı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Yönetim ve Ekonomi*, 21(1), 311-322.
- Aküzüm, C. ve Özmen, F. (2013). Eğitim denetmenlerinin rollerini gerçekleştirme yeterlikleri bir meta-sentez çalışması. *Ekev Akademi Dergisi*, 17 (56), 97-120.
- \*Akyol Aytürk, K. (2010). *Sağlık harcamalarının ekonomik büyüme ve kalkınma üzerine etkisi: Ortadoğu Anadolu Bölge analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- \*Alacahan, E. (2015). *Sağlık sektörü harcamalarının Türkiye’ nin kalkınmasındaki rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M. ve Meçik, O. (2013). Türkiye’de sağlık-ekonomik büyüme ilişkisi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(37). 123-130.
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 33-38.
- Ersöz, F. (2008). Türkiye ile OECD ülkelerinin sağlık düzeyleri ve sağlık harcamalarının analizi, *İstatistikçiler dergisi*, 2(1). 95-104.
- \*Filiz, Y. (2010). *Ekonomik Büyüme Ve Sağlık Harcamaları İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Finfgeld, D. L. (2003). Metasynthesis:the state of the art-so far. *Qualitative Health Research*, 13 (7), 893-904. DOI: 10.1177/1049732303253462.
- \*Gürbüz, M. M. (2010). *Sağlık - büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi için ekonometrik bir analiz*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Kar, M. ve Ağır, H. (2003). *Türkiye’de beşeri sermaye ve ekonomik büyüme: nedensellik testi*, II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, 181-190.
- Kar, M. ve Taban, S. (2003). Kamu harcama çeşitlerinin ekonomik büyüme üzerine etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58(3), 145-169.
- Karagül, M. (2002). *Beşeri sermayenin iktisadi gelişmedeki rolü ve Türkiye boyutu*, Ankara: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- \*Kısa, P. (2012). *Sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisi nedensellik analizi "Türkiye örneği"*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- \*Kılıç, B. (2017). *Sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Türkiye için bir değerlendirme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- \*Özer, B. (2010). *Türkiye’de sağlık politikaları göstergeleri ve makro ekonomik büyüklükler ile olan etkileşimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Polat, S. ve Ay, O. (2016). Meta-sentez: kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 52-64.
- \*Saçu Barlin, F. (2010). *Türkiye’de sağlık harcamalarının ekonomik kalkınma üzerine etkileri*. . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Selim, S. (2008). Türkiye’de bireysel mutluluk kaynağı olan değerler üzerine bir analiz: multinomial logit model. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17(3), 345-358.
- Smith, A. (2006). *Ulusların zenginliği I*, (Çev.: Metin Saltoğlu), Ankara: Palme Yayıncılık